Adrian Rezeanu

URBANONIMELE ÎN STRUCTURA *DICȚIONARULUI TOPONIMIC AL ROMÂNIEI. MUNTENIA*

1. Dicționarele de nume de locuri apărute în ultimul timp au evidențiat, prin abordări distincte, atât formule de marcaj local şi general, cât şi, mai ales, utilitatea preferențială a acelor lucrări, cu finalitate descriptivă şi normativă, care privesc realități toponimice situate în spații ample teritorial.

În acest mod, toponimia poate fi complinită şi conexată la studii demografice, istorico-geografice, lingvistice, culturale, cu depăşirea convențională atât a unor granițe statale stabilite ad-hoc, cât şi a unor particularități de grai, marcate diacronic în contextul diferitelor unități administrativ-teritoriale.

Tipul de lucrare exhaustivă de nume de locuri, extinsă la nivelul unor provincii istorice româneşti, Oltenia şi Muntenia, de exemplu, a ridicat o serie de probleme structurale şi procedurale de rezolvarea cărora a depins stabilirea caracteristicilor generale ale acestor lucrări, în care, de-a lungul mai multor zeci de ani, a fost implicat colectivul de Onomastică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" al Academiei Române din Bucureşti.

Printre acestea, stabilirea profilului formal şi semantic al *marcajelor denominative urbane şi al locului pe care aceste toponime urmau să-l ocupe în economia generală a acestui tip de lucrare lexicografică* a intrat în atenția autorilor *Dicționarului toponimic al României. Muntenia*.

1.1. Abordarea acestei probleme în lucrarea *Dicționarul toponimic al României. Oltenia* a reprezentat un punct de plecare[1], care, ulterior, a fost detaliat şi adaptat la o lucrare de mai mare întindere şi diversitate, cum este *Dicționarul toponimic al României. Muntenia* (DTRM).

2. Orașul, ca unitate administrativ-teritorială aflată într-o dinamică permanentă, oferă realități locale distincte care situează cvasitotalitatea formulelor marcatoare din interiorul acestui spațiu pe un plan formal şi motivațional separat de ansamblul denominativ rural.

„Cultura urbană"[2] a determinat pe un traiect diacronic o selectare de modele culturale în urma cărora marcajele denominative s-au situat într-un sistem cu inter-

[1] Vezi Gh. Bolocan, *Nume de locuri din oraşe şi locul lor în Dicționarul toponinmic al României*, în LR XXV, 1976, nr. 5, p. 515–518; idem, *Prefață la Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, vol. I, Craiova, 1993, p. 61–62.

[2] Vezi Oliver Velescu, *Orașul – Spații culturale*, în „Historia Urbana", tomul V, 1997/2, p. 193–201.

LR, LXIII, nr. 3, p. 407–418, Bucureşti, 2014

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

condiționări permanente. Într-un spațiu urban consolidat, formulele denominative au căpătat valențe normative recunoscute de marea masă a locuitorilor, dar şi respinse de o altă parte a lor.

2.1. Oraşul a preluat, prin tradiție, o mare parte din patrimoniul spiritual anterior, „eludând însă spiritul şi caracterul structurilor dinainte existente”[3]. Astfel, marcajele denominative aparținând unor structuri preexistente, rurale, de exemplu, devenite simboluri locale, au fost grupate teritorial în enclave cu tendința de restrângere spațială până la stadiul de relicvă toponimică[4], prin dispariția denotatelor. Aceste relicve toponimice, preluate parțial de ansamblul denominativ urban, au fost supuse aproape permanent unui proces de stratificare pe verticală, potrivit cu diferitele etape din dinamica urbană.

2.1.1. Integrarea unităților administrative rurale, care au orbitat în jurul unui „pivot” urban consolidat, a fost dublată, de cele mai multe ori, de restrângerea sferei semantice a oiconimului, care a ajuns, prin faze succesive, un toponim minor, asimilat sferei urbane prin natura denotatului desemnat ulterior.

Broşteni (sat încorporat în spațiul urban bucureştean) (**1696** MȚR 129/18, **1700** RV 25/5) → **Broşteni** (*mahala*) (**1696** MȚR MȚR 129/18, **1798** CAT) → **Broşteni** (*uliță, stradă*) (**1844–1846** B I, **1852** B II, **1871** P I, **1898** MDG, **1934** GHID şi azi) → **Broşteni** (*biserică*) (**1852** B II şi azi ca nume laic) → **Broşteni** (*plasă urbană*) (**1897** CAT).

În acest caz, lăcaşul de cult, desemnat prin marcaj laic, a devenit singurul reper urban de tip relicvă toponimică, inclus într-o extensiune derivațională amplă, dispusă pe orizontală, cu ipostaze perimate. **Broşteni** (*biserică*) este un marcaj considerat urbanonim istoric, cu trimitere către grupa relicvelor toponimice.

2.1.1.1. Există şi situații când oiconimul rural, cu existență efemeră în spațiul urban consolidat, a dispărut pe un traiect extensional derivațional odată cu orice denotat care, din punct de vedere formal şi semantic, ar fi putut sugera o apropiere.

Slobozia (sat din perimetrul bucureştean) (**1672** MȚR 472/2) → **Slobozia** (*mahala*) (**1764** MȚR 470/15, **1828** MȚR 470/61; **Mahalaua Slobozia Domnească** (1719 MȚR 222/2) → **Biserica Sloboziei** (**1844–1846** B I).

2.2. Târgul comerical, ca formă de existență a unității administrativ-teritoriale urbane structurale tradițional, dar plasate pe un traiect dinamic, a oferit situații dintre cele mai diferite şi convingătoare cu privire la statutul marcajelor denominative. Pe baza unei analize confruntative dintre structurile caracteristice ale târgului comercial medieval din interiorul şi exteriorul lanțului carpatic, formulele marcatoare cu viabilitate pronunțată corespund unui stadiu urban de dezvoltare a aşezărilor. În

[3] Daniela Chişu, *Caracteristicile culturii reflectate în viața oraşului*, în „Historia Urbană”, tomul V, 1997/2, p. 204–5.

[4] Vezi Adrian Rezeanu şi Filofteia Modoran, *Enclave toponimice rurale în urbanonimie*, în LR, XLVII, 1998, nr. 1–2, p. 61–77.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Transilvania, meşteşugarii şi comercianţii s-au organizat de timpuriu, formând nuclee locale, marcate denominativ riguros unitar, dar şi cu extensiuni în afara graniţelor urbane[5].

În spaţiul urban extracarpatic, mult mai penetrabil şi receptiv la influenţele balcanice[6], apar germenii „oraşului deschis", unde întreaga evoluţie spirituală urbană şi-a lăsat amprenta şi asupra unui sistem denominativ coerent, marcat cu repere locale plasate concurenţial pe traiectul acelora cu statut dominant[7].

În acest sens, pentru cercetătorii interesaţi de stabilirea profilului toponimic urban, târgul comercial, ca unitate administrativ-teritorială plasată în spaţiul extracarpatic, a oferit exemple de formule marcatoare ale reperelor locale care trimit către zona individualizată cert a urbanonimelor.

Din multitudinea de grupaje toponimice cu statut urban abordate şi introduse în DTRM la nivel de articol-titlu, am selectat câteva şi le vom detalia în continuare.

2.2.1. Trasee viconimice, individualizate la nivel urban prin amploare teritorială, destinaţie, derivaţii şi priorităţi ale reperelor dominante în procesul denominativ. Din acest ultim punct de vedere, distingem grupul mare al viconimelor individualizate fals prin preeminenţa numelor de meserii în actul desemnator. În realitate, un traseu viconimic ca **Lipscani**, omniprezent în majoritatea târgurilor comerciale munteneşti, în anumite perioade determinate istoric, a beneficiat de o aglomeraţie de sedii de desfacere a mărfurilor de **Lipsca**, spre deosebire de alte traiecte unde negustorii lipscani erau comasaţi neomogen[8]. Pe acele traiecte, în lipsa unor sedii comerciale specializate comasate, negustorii lipscani nu s-au putut impune la nivelul formulelor marcatoare locale.

O altă dovadă a preeminenţei reperului local dominant în marcajul viconimic o reprezintă segmentarea denominativă a traseului bucureştean **Lipscani**, în care doar o secvenţă a traiectului actual a fost marcat astfel, după numărul relativ mare al prăvăliilor, unde se practica negoţul lipscănesc (**1754** MŢR 205/23)[9].

Lipscani, ca şi **Gabroveni** sau **Udricani,** reprezintă tipul de urbanonim clar individualizat după principii de desemnare denominativ-urbană, în care a intervenit la nivel concurenţial o selectare a reperelor locale după criteriul dominaţiei motivaţionale în peisajul local. Acest tip de urbanonim, justificat motivaţional, a intrat în structura generală a DTRM.

[5] Vezi Paul Niedermeyer, *Importanţa sporită a târgurilor*, în vol. *Habitatul medieval în Transilvania*, Bucureşti, 2012, p. 230–236.

[6] Dana Harhoiu, *Bucureşti, un oraş între Occident şi Orient*, Bucureşti, 1997, p. 17 şi urm.

[7] Vezi Gheorghe Zagoriţ, *Târguri şi oraşe între Buzău. Târgovişte şi Bucureşti*, Ploieşti, f.a.; Nicolae Simache, *Contribuţii la istoria oraşelor Ploieşti şi Târgşor (1632–1857)*, Ploieşti, 1971; T.O. Gheorghiu, *Metodă de abordare şi modele ale genezei unor oraşe medievale româneşti extracarpatice*, în „Arhitectura", 1998, 1, p. 38 şi urm.

[8] Vezi *Catastihul patentarilor de negustori şi meseriaşi, împărţiţi pă corporaţii din 1832*, în colecţia *Catagrafii* de la DGAN, Bucureşti.

[9] Florian Georgescu, *Marele plan al oraşului Bucureşti ridicat de maiorul Borroczyn între 1844–1846*, în „Materiale de istorie şi muzeografie", Bucureşti, vol. I, 1964, p. 39–81.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

2.2.2. Marcajele traseelor de circulație magistrale au fost clasificate şi selectate drept urbane după informația viconimică oferită distinct în spațiile centrale şi de periferie ale traiectelor de tranzit analizate.

Tipul de formulă denominativă *Şoseaua* **Giurgiului**, *Şoseaua* **Olteniței** plasează traiectul viconimic la periferia urbană sau de la un punct stabilit prin tradiție ca fiind granița urbană către un reper de destinație din exteriorul îndepărtat. Deşi figurează în trama stradală actuală, pe tot traiectul magistral urban marcajul amintit este menținut şi în DTRM, în condițiile în care acesta reprezintă o ipostază dintr-o extensiune toponimică derivațională.

În rest, statutul de urbanonim este aplicat doar unor secvențe urbane dintr-un traiect magistral, desemnate, de regulă, după reperul dominant *intra muros*.

Calea **Şerban Vodă** (**1750** MȚR 446/1, **1885–1890** S, **1892–1893** D, **1934** GHID) (până la reperul urban *Cimitirul* **Şerban Vodă**) (**Şerban Vodă** este un toponim aparent) după care secvența *Şoseaua* **Giurgiului** (**1934** GHID) figura în perioada arhaică drept formulă marcatoare a unei căi de circulație periurbane.

2.2.2.1. În stabilirea statutului urban al unei formule viconimice, caracteristică pentru un traseu magistral, a apărut, ca urmare a unei „mode", o situație arbitrară, în care secvența stabilită teritorial ca fiind urbană este marcată printr-un reper exterior, introdus pe baza unor criterii nontoponimice.

Calea **Griviței** (**1910** PG, **1934** GHID şi azi) (cu extensiuni derivaționale nonsemnificative) ← *Calea* **Târgoviştei** (pe tot traiectul magistral) (**1852** B II, **1871** P I, **1895–1899** IGA) (cu extensiuni derivaționale nonsemnificative pentru spațiul *intra muros*) ← *Ulița* **Târgoviştei** (**1791** EP, **1839** PRIM B 2) (până la granița urbană stabilită tradițional) ↔ *Bariera* **Târgoviştei** (**1852** B II) ← *Drumul* **Târgoviştei cel Vechiu** (pe tot traiectul magistral) (**1681** G 368).

Calea **Plevnei** (pe tot traiectul magistral, iar marcajul stabilit arbitrar nu este reper de destinație) (**1894–1906** PL şi azi) ← **Podul de Pământ** (**Ulița de Pământ**) (fără repere semnificative) (**1830** PRIM B 1/1830, 2/1839) ← *Ulița* **Belvedere** (1798 CAT) (cu reperul dominat *intra muros Palatul* **Belvedere** (**Belvedere** utilizat drept toponim aparent) (**1821** G 117).

Calea Victoriei ← *Podul* **Mogoşoaiei** (**1692** G 370, **1852** B II, **1871** P I) (**Mogoşoaia**, reper de destinație din exteriorul îndepărtat) ← **Podul ce vine dinspre Sărindar** (**1714** G 370) (reper dominant de pe traiectul urban) ← *Podul* **Braşovului** (**1710** G 370) (**Braşov**, reper de destinație din exteriorul foarte îndepărtat).

Ca urbanonime, *Calea* **Griviței**, *Calea* **Plevnei**, *Calea* **Victoriei** constituie abateri de la normele de desemnare urbană, admise totuşi în DTRM pe baza unui arbitrar toponimic.

2.2.3. Reperul de destinație din *intra muros* reprezintă o bază de determinare în structura unui viconim, chiar dacă termenul generic este marcat de conotații exterioare urbanului.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Drumul **Târgului** (Buzău, **1635** EB 37/4 – DIR XVII, IV 535–7); *Drumul* **Filaretului** (**Filaret** utilizat drept toponim aparent) (Bucureşti, **1834** PRIM B 245/1834, f. 14); *Strada* **Vaporul lui Assan** (**1871** P I) ← **Vaporul lui Assan** sau **Moara cu Vapori a lui Assan** (**1852** B II).

2.2.3.1. În privinţa alternanţei reperelor în procesul de determinare denominativă urbană, oraşul oferă situaţii paradoxale, cauzate de lipsa de profesionalism a administraţiilor locale. Secvenţa *Şoseaua* **Progresului** (**Progres** utilizat drept toponim aparent) (Bucureşti), inclusă în traiectul urban al unei căi magistrale, anticipează motivaţional un reper de traseu exterior oraşului (**Gara CFR Progresul**), între care intervin secvenţele denominative *Şoseaua* **Viilor** (← reperul urban dominant local **Viile Filaret**) şi *Şoseaua* **Giurgiului** (secvenţă cu reper din exteriorul îndepărtat şi care precede aberant reperul de posibilă destinaţie dintr-un exterior mult mai apropiat, *Şoseaua* **Progresului**. Secvenţa *Şoseaua* **Giurgiului** de factură nonurbană a fost dublată o lungă perioadă de timp de formula marcatoare *Drumul* **Peştelui** (**1871** P I), care, prin posibile prelucrări stilistice, poate fi considerată drept urbanonim valabil.

2.2.4. Reperul dominant de pe un traiect viconimic, considerat drept o relicvă toponimică rurală aparţinătoare topografic unui spaţiu arhaic, îşi poate perpetua prezenţa, ca ipostază derivaţională, uneori golită de conţinut, şi în perioadele moderne.

Situaţiile numeroase întâlnite în spaţiul urban al Munteniei şi raportate la diferitele faze ale devenirii unităţilor urbane au determinat o nouă interpretare atât a procesului general al dinamicii toponimice, cât şi a statutului fiecărei ipostaze dintr-un lanţ derivaţional. Toate acestea au stat la baza refacerii traiectului extensional, utilizându-se materialele documentare din arhivele publice sau private.

Fântâna Boului (reper arhaic Bucureşti, **1724** COTR 19/1) → **Fântâna Boului** (uliţă, **1791** EP, **1830** PRIM B 1/1830, **1842** RB) → **Fântâna Boului** (mahala, **1798** CAT, **1832** CAT, **1844–1846** B I) → **Fântâna Boului** (biserică, **1791** EP şi azi).

Puţul cu Apă Rece (reper arhaic Bucureşti, **1844–1846** B I) → **Puţul cu Apă Rece** (stradă, **1911** PL, **1934** GHID, **1969** GHID) → **Puţul cu Apă Rece** (grădină, **1871** P I) → **Puţul cu Apă Rece** (pod, **1934** GHID).

Ca viconim, **Fântâna Boului** a devenit o marcă perimată atât prin dispariţia reperului dominant local, cât şi prin reindividualizarea traseului stradal potrivit cu alte repere dominante (*Uliţa* **Cişmeaua Roşie**, **1852** B II) ← *Teatrul* **Cişmeaua Roşie** ← **Cişmeaua Roşie**).

Marcajul viconimic **Puţul cu Apă Rece** s-a menţinut până în epoca modernă, deşi reperul dominant ca denotat primar a dispărut.

Cele două situaţii, aparent contradictorii, dovedesc, pe de o parte, complexitatea peisajului urbanonimic actual, iar, pe de altă parte, preocuparea majoră pentru un dicţionar toponimic general de a stabili locul tradiţiei şi al modernităţii respectându-se prioritar motivaţia toponimică.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Fântâna Boului a rămas doar marcaj laic al lăcaşului de cult situat pe traiectul stradal individualizat astfel într-o perioadă arhaică şi este interpretat drept relicvă toponimică rurală, cu menţinerea în articolul-titlu din dicţionar a întregii extensiuni derivaţionale.

Formula viconimică **Puţul cu Apă Rece** menţinută până în epoca modernă, când a dispărut chiar şi strada din peisajul topografic, a preluat numele singurului reper dominant cu o prezenţă de largă notorietate pe parcursul unei lungi perioade de timp. Statutul de urbanonim al acestui tip de formulă marcatoare s-a stabilit pe baza analizei procesului *evanescent* dintr-o extensiune derivaţională, când se diminuează semantica iniţială până la golire de conţinut, iar menţinerea marcajului a fost fundamentată pe criterii extratoponimice.

2.2.4.1. O situaţie specială o reprezintă termenul geografic care, aflat în structura unui toponim situat în spaţiul urban, creează un halou semantic în jurul categoriei urbanonimului, evidenţiindu-se, pe bună dreptate, incompatibilităţi între termeni. În acest caz există câteva aspecte distincte.

2.2.4.1.1. Termenul geografic din structura unor marcaje denominative urbane, care îşi diminuează sensul iniţial până la opacizare. Subliniem aici existenţa unei extensiuni toponimice derivaţionale, în care cel puţin una dintre ipostaze a păstrat sensul primar al termenului geografic[10]. Pe traiectul extensional situaţiile se modifică. Formula marcatoare primară glisează integral de la un denotat la altul pierzând gradat *semele* distinctive. Într-o altă situaţie, marcajul iniţial este parţial preluat şi asociat cu un alt termen geografic, de regulă incompatibil semantic.

În toate cazurile, asistăm la o golire de semnificaţie lexico-semantică şi, ca orice marcă de acest tip, formula în discuţie a fost introdusă în DTRM drept urbanonim.

Zăvoiul cu Anini (*han*) (Azuga, **1885**, DC 1430) (ca ipostază dintr-un lung şir derivaţional, golită de conţinut).

Slemnea Peleşului (Sinaia, **1884**, DC 1430) (ca ipostază în care termenul geografic **slemnea**, folosit ca termen generic, este asociat cu un nume propriu multifuncţional şi distribuit aleatoriu în alte ipostaze din traiectul extensional).

Apa **Peleşului** → *Valea* **Peleşului** → *Drumul* **Peleşului** ← *Slemnea* **Peleşului** → *Castelul şi Domeniul* **Peleşului**.

În Prundiş (Buşteni, **1914** DC 1426) → *Strada* **Industriei Prundiş** → *Strada Nouă* **Prundiş**.

2.2.4.1.2. Asocierea entopicelor, care nu identifică o realitate topografică locală urbană, cu diferite alte denotate dă naştere unei false formule marcatoare, exclusă din discuţie din start[11]. Prin perpetuare, modelul denominativ practicat în

[10] Adrian Rezeanu, *Terminologia geografică populară în urbanonimie*, în vol. *Studii de toponimie urbană, Viziune diacronică*, Baia Mare, 2009, p. 108–120.

[11] Vezi Adrian Rezeanu, *Entopice în urbanonimie*, în vol. *Lucrările celui de-al XIV-lea Simpozion Internaţional de Dialectologie*, Cluj-Napoca, 2012, p. 343–355.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

spaţiul urban *Drumul* **Arieşului**, *Drumul* **Gura Putnei**, *Drumul* **Gura Siriului**, *Drumul* **Gura Vadului**, *Drumul* **Gura Făgetului** (Bucureşti, PA 2008–2009) descalifică această ştiinţă şi trimite urbanonimia către derizoriu.

Cu intenţia de a elimina gradat orice pistă care conduce către fals şi lipsă de profesionalism şi de a contribui la identificarea căilor de a scoate urbanonimia de sub arbitrarul administrativ, autorii DTRM au înlăturat cu grijă acest tip de model urbanonimic contemporan.

2.3. Formula marcatoare dittonimică, de factură urbană, în cea mai mare parte, a fost inclusă cu anumite rezerve în structura DTRM. S-a avut în vedere numărul mare de marcaje de acest tip distribuite în timp, caracterul lor aberant, de multe ori, neconform cu seria principiilor riguroase de atribuire denominativă, dar, mai ales, grija deosebită de a nu impieta asupra valorii şi ţinutei unei lucrări ştiinţifice care, eronat, în aceste condiţii, poate fi asociată cu un ghid comercial urban.

Ne vom opri doar asupra unui grup de nume de firme comerciale (dittonime) pentru a evidenţia anumite aspecte de incompatibilităţi lexico-semantice.

2.3.1. Ca „repere de localizare”, firmele comerciale pot reprezenta, pentru o anumită perioadă, un ghid local de orientare. Mai mult decât oriunde, acest tip de formule, privite atât în ansamblu, dar fără a alcătui un sistem normat, cât şi individual, a fost marcat de priorităţile unei „mode” de moment, care a alterat specificul local. Reţinem, în acest sens, câteva subcategorii.

2.3.1.1. Implicarea vecinătăţilor topografice şi toponimice imediate în stabilirea formulei dittonimice a avut un impact minor.

Banca **Dealul Spirei** (Bucureşti, **1934** GHID), în care determinantul toponimic **Dealul Spirei**, inclus într-o lungă extensiune derivaţională, şi-a păstrat, în toate cazurile, statutul cert de vecinătate topografică şi toponimică imediată nealterată. Prin această ipostază, cu ramificaţii de tip „arbore derivaţional”, reperul dittonimic poate fi uşor localizat.

Blănăria **Lipscani** (Bucureşti, **1926** BCRIS 349/1926); *Farmacia* **Arcul de Triumf** (Bucureşti, **1926** BCRIS 349/1926); *Fabrica de Salam* **Azuga** (Azuga, **1938** DC 1607 ter); *Fabrica de cherestea* **Piatra Arsă** (Buşteni, **1920** DC 1607 ter); *Hanul* **Sticlăriei Azuga** (Azuga, **1900** DC 1430); *Hotelul* **La Pichet** (Predeal, Pichet de graniţă, **1900** DC 1462).

2.3.1.2. În formulele *Banca* **Dealul Oltului** (Focşani, **1924** BCRIS 219/1924; *Restaurantul* **La Vârful cu Dor** (Bucureşti RC 1932); *Băcănia* **La Sonda Prahovei** (Bucureşti, RC 1930), determinantul denotatului, identificat, de altfel, parţial şi prin termenul generic, nu reprezintă o vecinătate topografică imediată. Potrivit unei logici toponimice motivaţionale admise, excluderea acestuia este valabilă, în primul rând, pentru faptul că locaţia firmei nu constituie prima vecinătate; în realitate nu există nici compatibilităţi semantice şi nici măcar vreo relicvă de vecinătăţi.

2.3.1.3. Un număr restrâns de compuşi dittonimici indică incompatibilităţi de lezmajestate;

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Ceaprazăria **La Principele Bibescu** (Bucureşti, **1931** BCRIS 4/1931–1947; *Încălțăminte* **La Principesa Ileana** (Bucureşti, **1930** BCRIS 8/1930–1932).

Acest tip de formule, pe care DTRM le-a inclus în categoria „comerciantului strident", l-a scos din circuitul urbanonimelor.

2.4. Formulele desemnatoare pentru lăcaşurile de cult, larg reprezentate în spațiul toponimic urban, s-au înscris pentru o lungă perioadă de timp în spirala motivațional-toponimică. Subliniem aici marcaje duble, laice şi religioase, cu care lăcaşurile de cult au devenit atât repere locale, cât şi baze de formare a extensiunilor toponimice derivaționale. Autoritatea locală a lăcaşului de cult precum şi gruparea demografică şi confesională din jurul acestuia au determinat pe parcursul ultimelor trei secole trame stradale macate denominativ după modelul lăcaşului de cult sau doar secvențe dintr-un traiect de circulație compartimentatare au preluat numele lăcaşului de cult devenit reper predominant[12].

În DTRM, marcajele denominative ale lăcaşurilor de cult au fost considerate în cvasitotalitatea lor urbanonime.

Pentru ca această categorie urbanonimică să fie prezentă în dicționar în toate formele de manifestare, s-au operat selectări numerice potrivit atât cu reprezentativitatea lor asupra unui singur denotat, cât şi asupra celor din extensiuni toponimice derivaționale în care numele lăcaşului de cult a fost antrenat.

Vom detalia succint doar un singur aspect pe care îl considerăm drept un model viabil de formare urbanonimică.

2.4.1. *Biserica* **Sf. Nicolae Şelari** (**1751** MȚR 226/8) (← *Biserica* **Sf. Nicolae** din **Mahalaua Şelari**) → *Ulița* **Sf. Nicolae-Şelari** (**1885–1890** S, **1911** PL) → **Mahalaua Sf. Nicolae Şelari** (**1796** MȚR 396/8) (← **Mahalaua Şelari** care include **Biserica** şi **Ulița Sf. Nicolae Şelari**);

Biserica **Sf. Ilie Spirea din Deal** (**1844–1846** B I) (← *Biserica* **Sf. Ilie** din **Mahalaua Dealul Spirii**) (**1830** PRIM B 1/1830 **1852** B II) → **Ulița Spirii** (**1798** CAT) → *Strada* **Dealul Spirii**) (**1911** PL şi azi).

Biserica **Sf. Ioan Moşi** (**1721** MȚR 203/2) (← *Biserica* **Sf. Ioan** din **Târgul Moşi**) → **Mahalaua Sf. Ioan Moşi** (**1721** MȚR 203/2, **1844–1846** B I);

Biserica **Sf. Nicolae Straja Veche** (**1845** MȚR Mss. 153) (← *Biserica* **Sf. Nicolae** de la **Straja Veche**) → **Mahalaua Sf. Nicolae Straja Veche** (**1845** MȚR Mss. 153);

Biserica **Sf. Nicolae Postăvari** (**1851** MȚR Mss. 153) (← *Biserica* **Sf. Nicolae** din **Mahalaua Postăvari**) → *Mahalaua* **Sf. Nicolae Postăvari** (**1844–1846** B I);

Biserica **Sf. Nicolae Prund** (**1682, 1684** G 86) (← *Biserica* **Sf. Nicolae** din **Mahalaua Prund**) → *Mahalaua* **Sf. Nicolae Prund** (**1708** COTR Mss. 692) ← **Prund** (sat încorporat) (**1631** COTR 1/10, **1680** COTR 90/24) → *Calea* **Prundului** (**1693** RV 1/25) → *Dealul* **Prund** (**1749** RV 5/16, **1778** RV 49/2);

[12] Valer Rus, *Pentru o istorie a denumirilor străzilor din cetatea Braşov*, în „Historia urbana", tomul IX, 2001/1–2, p. 91–96.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Biserica **Sf. Nicolae Sârbi** (**1668** G 2257) ← **Sârbi** (sat încorporat) (**1639** G 257) → *Mahalaua* **Sf. Nicolae Sârbi** (**1768** G 257).

Acest model de formare urbanonimică, cu o anumită răspândire în spaţiul urban al Munteniei (Ploieşti, Buzău, Focşani), reprezintă o formă contrasă, încifrată, în care un reper urban, chiar şi antrenat într-o extensiune derivaţională, este multideterminat. Forma sintetică, pe care o au determinanţii, anticipează categoria „toponimului aparent", categorie extrem de prezentă, în care toponimul urban, prelucrat formal şi semantic, glisează dintr-o parte în alta a traiectului extensional, aducând, de fiecare dată, un supliment de determinare motivaţională.

DTRM a inclus selectiv acest tip de urbanonim în structura articolului-titlu pe baza câtorva considerente. Din punct de vedere diacronic, formula poate reprezenta un document scris al existenţei microreperelor caracteristice diferitelor etape de urbanizare. „Toponimul aparent" inclus secvenţial în structura formulei marcatoare constituie o dovadă a capacităţii „spiritualităţii urbane" de a-şi autodefini reperele interne pe baza unor criterii ferme. Circulaţia acestor marcaje urbane până în zilele noastre poate determina o reconfigurare a toponimiei urbane într-un sistem unitar şi motivat.

3. Formulele marcatoare ale denotatelor urbane sunt rezultatul, de cele mai multe ori, al unor procese de transformări semantice, apărute în *extensiuni toponimice derivaţionale*[13]. Într-un traiect extensional de acest tip, marca denotatului primar circulă, identică formal, de la un denotat la altul şi, potrivit unor corelări semantice şi motivaţionale, va rezidentifica denominativ reperele de pe parcurs.

Traiectul unei extensiuni toponimice derivaţionale este plasat întotdeauna pe orizontală, iar în spaţiul urban trebuie asociat cu procesul de suprapunere care, distinct faţă de cele din toponimia generală, presupunere o înlănţuire de ipostaze. Ipostaza urbanonimică reprezintă o asociere între formula marcatoare a denotatului primar cu diferite alte denotate aflate în vecinătăţi topografice imediate pe acelaşi traiect derivaţional[14]. Nota distinctivă a fiecărei ipostaze dintr-un lanţ toponimic derivaţional va fi dată de termenul generic.

Trăsătura identitară a ipostazei fiind corelată cu prezenţa acestui termen, marcajul denotatului primar poate circula nemodificat formal şi va determina secvenţializări caracteristice prioritar pentru traiectul extensional urban.

Scaune (abator, piaţă de carne, **1702** G 270, 304) → *Mahalaua* **Scaunelor** (*Vechi*) (**1702** G 270, 304, **1718** MŢR 218/2) → *Uliţa* **Scaunelor** (**1725** MŢR 218/3) → *Biserica* (din *Mahalaua*) **Scaunelor** (**1734** MŢR 257/18) → *Podul* **Scaunelor** (*Vechi*) (**1750** MŢR 257/24) → *Strada* **Scaune** (**1871** P I, **1885–1890** S, **1895–1899** IGA, **1911** PL, **1934** GHID şi azi).

[13] Vezi Adrian Rezeanu, *Extensiuni toponimice derivaţionale* în vol. *Valea Izei. Studii de onomastică şi dialectologie*, Baia Mare, 2012, p. 209–227.

[14] Pentru detaliere, vezi Adrian Rezeanu, *Ipostaze urbanonimice* în vol. *Toponimie bucureşteană*, Bucureşti, 2003, p. 72–88.

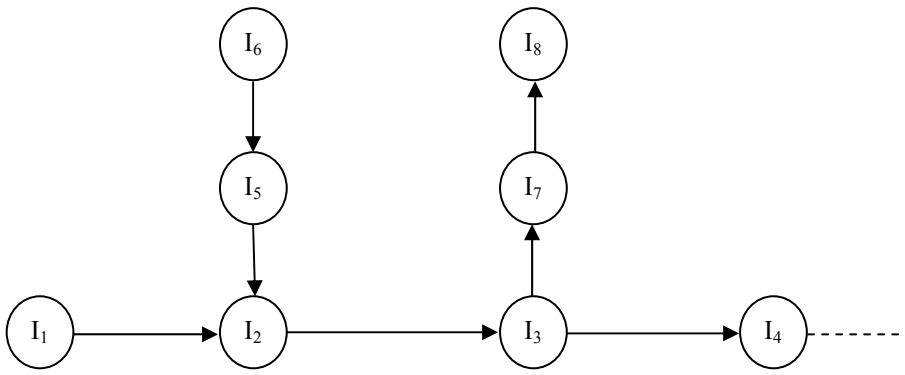
BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

DTRM a inclus în articolul-titlu drept urbanonime toate aceste ipostaze derivaționale, respectând prioritățile locurilor în extremitatea potrivită cu vecinătatea atestărilor, cu perpetuarea până în contemporaneitate a unor verigi din lanț şi cu motivațiile locale.

Având în vedere specificul unei lucrări lexicografice de acest tip, schemele grafice cu interdependențele dinspre ipostaze au fost simplificate drastic.

3.1. Există situații particulare, când o ipostază dintr-o extensiune toponimică derivațională (pe orizontală) este antrenată într-o suprapunere pe verticală.

Procesul de suprapunere a formelor marcatoare distincte peste acelaşi denotat în formațiune piramidală este condiționat istoric şi poartă pecetea unei „mode" de moment. În funcție de reprezentativitatea locală a formelor, în DTRM s-a operat o selecție, pentru ca analizele detaliate să fie făcute în studii de specialitate ulterioare.

I_1 – **Prund** (sat încorporat Bucureşti (**1693** MȚR 230/1, **1631** COTR 1/10, **1680** COTR 90/24).

I_2 – **Prund** (mahala) (**1708** COTR Mss. 692).

I_5 – *Mahalaua* **Domnița Bălaşa** (**Domnița Bălaşa**, toponim aparent ce identifică *Biserica* **Domnița Bălaşa**, ca reper dominant) (**1776** RV 49/2).

I_6 – *Mahalaua* **Domnița Bălaşa** din **Prund** (asociere şi ierarhizare de repere locale, **Prund** rămânând, probabil, doar o cale de circulație) (**1798** CAT).

I_3 – *Calea* **Prundului** (**1693** RV 1/25).

I_7 – *Calea* **Craiovei** (**1679** RV 5/9, Mss. 256).

I_8 – *Calea* **Mehedințului** (**1741** MȚR 1/19).

3.2. În cadrul extensiunilor derivaționale pe orizontală apar şi sincope de ipostaze care conduc la blocaje şi la implicarea sensurilor figurate, în urma cărora categoria „toponimelor aparente" va conduce la o încifrare a mesajului.

Asocierea unei extensiuni derivaționale pe orizontală cu suprapuneri pe verticală şi de aici cu o altă extensiune pe orizontală dă naştere unui *arbore derivațional*[15].

[15] Vezi Adrian Rezeanu, *Arbori derivaționali în urbanonimie*, în vol. *Studii de dialectologie, istoria limbii şi onomastică. Omagiu domnului Teofil Teaha*, Bucureşti, 2011, p. 435–447.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

Toate aceste situaţii, multe dintre ele reieşite în urma unor analize teoretice, şi-ar găsi locul în DTRM doar parţial.

4. Categoria „toponimului aparent” reprezintă o formulă denominativă contrasă, rezultată în urma unei dinamici permanente a sistemului denominativ urban, distribuit pe traiecte extensionale derivaţionale[16].

„Toponimul aparent” nu este în exclusivitate o creaţie a spiritualităţii urbane, dar poate fi considerat o „stare de spirit urban”.

Pentru teoretizarea problematicii din jurul acestei formule denominative, spaţiul urban a oferit o gamă întreagă de denotate caracteristice, plasate pe un traiect extensional derivaţional. Poziţiile pe care această marcă denominativă le ocupă în lanţul extensional pot înlesni sau bloca decriptarea semantică.

Când „toponimul aparent” este o marcă a unui denotat aflat în vecinătatea topografică şi toponimică imediată a referentului iniţial, relaţiile pot fi de geneză semantică şi numele este identificat clar prin urbanonim. Depărtarea gradată de denotatul iniţial va îngusta sfera semantică a „toponimului aparent” până la opacizare, dar va rămâne catalogat drept urbanonim pe baza multiplelor prelucrări caracteristice morfologiei urbane.

În totalitatea lor, „toponimele aparente”, transparente semantic sau opace, au fost înregistrate în DTRM drept urbanonime.

5. Urbanonimele reprezintă acea grupă de mărci denominative urbane asociate cu denotate create şi perpetuate de „cultura urbană” în intervale de timp şi spaţiu diferite. DTRM a analizat evoluţia acestor formule şi concordanţele dintre dinamica sferelor semantice şi realităţile topografice din spaţiul urban. Selectarea formulelor din masa imensului arsenal de mărci denominative s-a efectuat profesionist, mergându-se gradat şi sigur către tendinţa de normare a urbanonimelor.

Breviter:

a) Dicţionarele generale de nume de locuri includ în masa lor lexicografică urbanonimele după ce ele au fost selectate din punctul de vedere al motivaţiei toponimice şi al desemnării în exclusivitate a reperelor create şi puse în circulaţie de spiritualitatea urbană.

b) Urbanonimele corespund, uneori până la identificare, cu o serie de modele culturale, create local sau preluate prin reţele de intercondiţionări spirituale, de la alte unităţi urbane.

c) Urbanonimele, introduse în structura DTRM, s-au diversificat potrivit cu specificităţile reperelor marcate.

d) Oraşul-târg a oferit printre primele exemple de urbanonime, asimilate rapid de populaţia în creştere, pe care însă, uneori, le vedem plasată în periurban.

[16] Vezi Adrian Rezeanu, *Toponimul aparent în structura DTRM*, în LR nr. 1, 2014, p.

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)

e) Marcajele viconimice au fost printre cele mai vulnerabile urbanonime fiind, de multe ori, supuse perisabilității dictate de administrațiile locale mai puțin profesioniste.

f) Studiile de urbanonimie au menirea de a găsi soluțiile care să scoată ansamblul de nume de locuri din orașe de sub arbitrarul administrativ.

g) Nota distinctivă a extensiunilor toponimice derivaționale în care apar urbanonimele este dată de evoluția semantică a marcajelor până la opacizare.

h) „Toponimul aparent", ca formă contrasă a unei mărci denominative, înscris pe traiectul unei extensiuni derivaționale, îşi va pierde gradat semantica inițială potrivit cu locul ocupat pe traiect.

URBANONYMES DANS LA STRUCTURE DU
DICTIONNAIRE TOPONYME DE LA ROUMANIE – MUNTENIE

(Résumé)

L'étude établit tant le profil formal et sémantique des marquages dénominatifs urbains, que le lieu que ces toponymes devaient occuper dans la structure de ce type de dictionnaire.

Le but de cette analyse a été de libérer l'ensemble des noms des lieux appartenant aux villes de l'arbitraire administratif.

Cuvinte-cheie: urbanonim, cultură urbană, formulă viconimică.
Mots-clés: noms de villes, culture urbaine, formule viconimique.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti",
Calea 13 Septembrie nr. 13, Bucureşti

BDD-A10141 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:22 UTC)